

MINNETALE OVER PROFESSOR HANS CHRISTIAN HORNEMAN RØMMING

holdt på møte

15. februar 2018

av professor Arvid Mostad

Hans Christian Horneman Rømming kom til verden 16. februar 1928 og døde brått og uventet 15. desember 2017, to måneder før han ville fylt nitti år. Bare noen få dager tidligere var han på sitt kontor på Blindern.

Christian ble født på Rjukan av foreldre Andreas Rømming og Sara Fredrikke Nicoline Horneman Rømming som yngstemann i en familie med tre eldre søstre. Men allerede i 1933 flyttet familien til Oslo der hans far ble matematikklærer på Fagerborg skole. Kanskje var det et «matematisk gen» med i spillet, eller han må ha vært en utmerket lærer, for alle Christians søstre eksellerte i nettopp dette faget. Det skulle vise seg at matematikk også var en av Christians sterke sider. I 1946 tok han eksamen artium på Vestheim skole, og etter endt militærtjeneste fortsatte han sin utdanning ved Universitetet i Oslo. Fagkretsen hans ble matematikk, fysikk og kjemi med kjemi som hovedfag. I hovedoppgaven i struktur-kjemi, med røntgenkrystallografi som metode, fikk han professor Odd Hassel som veileder. Han avla Cand.real.-eksamen våren 1954, og med et stipend fra ICI (Imperial Chemical Industries), dro han samme år med sin kjære Asbjørg til England. Men allerede etter ett år var han tilbake på Kjemisk Institutt som forskningsassistent for professor Hassel, som nok hadde lagt merke til Christian under hans arbeide med hovedoppgaven.

Herfra gikk Christians akademiske karriere på skinner. I 1958 gikk han inn i stilling som Universitetsstipendiat, i 1961 som Universitetslektor og i 1968 tok han sin doktorgrad. Han fikk stilling som dosent i 1972 og ble utnevnt til professor ved Kjemisk Institutt UiO i 1984. Han hadde lange forskningsopphold i utlandet, først ved Cornell, USA i 1968, så ved Tel Aviv University, Israel i 1978, og til sist ved Freie Universität Berlin i 1986. I 1990 ble han innvalgt i Det Norske Videnskaps-Akademi.

Rømmings vitenskapelige aktivitet kan best karakteriseres som trefoldig. På den rent kjemiske siden var han opptatt av nitrogen. Som tema for doktorgraden valgte han diazoniumsalter. På den ene siden var dette et godt valg, for slike forbindelser var av stor betydning både for syntetisk organisk kjemi og for industrien, og strukturen av dem hadde vært diskutert i nesten 100 år. På den andre siden var det også et modig, for ikke å si et dristig, valg. Selv om disse forbindelsene kan være greie nok i løsning, kan de være ekstremt ustabile og eksplosive i fast form. Og for en røntgenkrystallograf er fast form et «must». Han må ha en krystall. Det ble mange smell på Christians lab, og en og annen tur til øyeavdelingen på Ullevål sykehus ble det også. Men oppgaven ble omhyggelig gjennomført og problemene løst i avhandlingen: «Structure of Diazonium Salts and some related Compounds». Han ble dermed også den første som gjennomførte en røntgenkrystallografisk undersøkelse av et diazonium salt. I forbindelse

med doktorgraden kom også hans matematiske legning til syne i hans selvvalgte emne: «Anvendelse av foldings operasjoner i røntgenkrystallografisk metodikk». Det fortalte også noe om hans dyptpløyende tilnærming til røntgenkrystallografi som metode. I hans lange publikasjonsliste går nitrogen igjen som en rød tråd, nå ofte i forbindelser med biokjemisk og medisinsk interesse. Han publiserte arbeider i internasjonale tidsskrifter i mer enn ti år etter pensjonsalder. Samlet er hans arbeider en gullgrube av informasjon om nitrogen som strukturelement.

En annen side av Rømmings vitenskapelige innsats var et resultat av hans alltid hjelpsomme personlighet og at den metode han behersket viste seg å være særdeles nyttig for mange forskningsfelt innen kjemien. Representanter fra alle avdelinger på instituttet søkte fra tid til annen hjelp hos ham og fikk det. Dette skjedde for øvrig også med forskere ved universitetene både i Bergen, Trondheim og Tromsø og i enkelte utland. Her viser hans publikasjonsliste et imponerende mangfold av medarbeidere.

En tredje side av hans innsats kommer til syne gjennom hans arbeid for å holde røntgenkrystallografien «up to date» ved instituttet. I løpet av hans karriere skjedde det en utvikling som nærmest kan karakteriseres som eksplosiv. Overgangen fra å benytte filmkameraer, fremkalle filmene og overføre data til tall ved manuelt å vurdere de eksponerte fotografiske filmene, til å bruke raffinerte diffraktometre og få eksperimentelle data direkte overført til regnemaskiner, var en revolusjon som pågikk i hele hans forskerperiode. Samtidig skjedde det en endring fra beregninger med papir, blyant og tabeller, til bruk av stadig mer avanserte regnemaskiner og programmer. Også her kom Christians matematiske legning til nytte. Allerede under arbeidet for Hassel (med charge transfer-forbindelser), tok han initiativet til bruk av elektronisk databehandling. Det dreide seg først om den hjemmebygde regnemaskinen 'Nusse' og senere 'Wegematic 1000', 'IBM1620', osv. Fra Det matematisk-naturvitenskapelige fakultets side ble Christian karakterisert som en «nøkkelperson». Kjemikerne var tidlig blant de største brukerne av EDB, og deres behov ble ofte brukt som argument når UiO ønsket å utvide regnekapasiteten. Christian lærte seg å programmere, og omvendte Hassel til EDB-entusiast. Det var kostbart å benytte sentrale regneanlegg, så Christian trykket på for å få brukbare anlegg på Kjemisk Institutt. Han fikk Hassel og Bastiansen engasjert, og den første regnemaskinen kom på plass i kjelleren på Geologisk institutt (Wegematic 1000). Christian ble nå sentral på instituttet, både ved å skrive programmer og ved å implementere importerte programmer.

Alt dette førte til utmerkelser, som 'Norsk Varekrigsforsikringsfonds pris' for arbeider med Charge Transfer kompleksenes kjemi i 1968, og Oslo bys stipend etter anbefaling fra UiO. Han ble norsk representant i European Crystallographic Committee og medlem av IUC (International Union of Crystallography) data Commission. Av det Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet ble han oppnevnt som representant i Rådet for elektronisk databehandling i perioden 1966-71, og medlem av arbeidsutvalget for drift av universitetets dataanlegg i 1969-71. I 1968 ble han oppnevnt av Det Norske Videnskaps-Akademi som medlem av 'Nasjonalkomiteen for Krystallografi', der han også ble formann i perioden 1987-98. I 1977 ble han også formann i fakultetsutvalget for vurdering av fakultetets databehandlingsbehov i en 10 års periode, og han var i flere perioder formann i EDB-utvalget. Han fant også tid til å være redaktør av Acta Chemica Scandinavia fra 1996 til 2002 og bidro til dette tidsskriftets høye standard.

Rømmings tidligere veileder, professor Odd Hassel, viste stor interesse og respekt for Rømming og benyttet ham ikke bare som medarbeider, men også som venn og fortrolige. Hassel var aldri på Blindern uten å stikke innom Christians kontor. I sine senere år reiste Hassel nødig noe sted om Christian ikke kunne være med; så også med turen til Stockholm da han skulle motta Nobelprisen.

Men Christian var også så mye mer enn alt dette. Som så ofte er tilfelle var en matematisk legning knyttet til musikalitet. Hans musikkinteresse var stor, og han kunne håndtere et klaver. Dette preget også hans familie, som alltid hadde førsteprioritet. Riktignok kunne han glemme at kone og barn satt i bilen og ventet mens han bare skulle innom laboratoriet og sjekke at alt var i orden, men han kunne også slippe det han hadde i hendene når familien trengte ham. Da han også etter hvert fikk oldebarn, måtte han medgi at disse var enda mer interessante enn krystaller. Det sier ikke lite.

Christian var også en god venn som var der når det trengtes. Hans lavmælte og stillfarende vesen vil bli dypt savnet av mange.

Vi lyser fred over Hans Christians Hornemann Rømmings minne.